

PHÂN TÍCH BÀI THƠ “CẢNH NGÀY HÈ” CỦA NGUYỄN TRÃI

1. Dàn ý phân tích bài thơ "Cảnh ngày hè" của Nguyễn Trãi

a. Mở bài:

- Giới thiệu sơ lược về tác giả Nguyễn Trãi và bài thơ "Cảnh ngày hè":

+ Nguyễn Trãi (1380 - 1442) là một nhà thơ với tình yêu thiên nhiên, con người, cuộc sống,...; người anh hùng với lí tưởng nhân nghĩa, yêu nước, thương dân...

+ "Cảnh ngày hè" là bài thứ 43 thuộc phần "Bảo kính cảnh giới" (gương báu răn mình), ở phần vô đề của Quốc âm thi tập, ra đời trong những năm Nguyễn Trãi là nhân quan, không được vua tin dùng như trước.

b. Thân bài:

- Phân tích 6 câu thơ đầu: Bức tranh thiên nhiên và cuộc sống ngày hè:

+ Hoàn cảnh sống của Nguyễn Trãi trong những ngày về ở ẩn (câu thơ đầu):

- "Rồi": là một từ cổ có nghĩa là rảnh rỗi, nhàn hạ.
- "Ngày trường": ngày dài, chỉ khoảng thời gian rảnh rỗi.
- Hóng mát: hoạt động an nhàn, tĩnh tại, thư thái

=> Cuộc sống khi về ở ẩn của Nguyễn Trãi: Rảnh rỗi, nhàn hạ với những hoạt động nhẹ nhàng, thư thái, thanh thoi. Nguyễn Trãi một đời bận rộn, tận tâm vì đất nước, đây là những giây phút hiếm hoi của cuộc đời ông.

+ Bức tranh thiên nhiên rực rỡ, sống động (3 câu tiếp theo) được cảm nhận bằng nhiều giác quan:

- Hình ảnh lá hòe, thạch lựu, hoa sen xuất hiện trong 3 câu thơ trên là những sự vật gần gũi, quen thuộc của mùa hè.
- Màu sắc, trạng thái của các sự vật được tác giả miêu tả : màu xanh của hoa hòe, màu đỏ của hoa lựu, màu hồng của hoa sen, trạng thái "đùn đùn, rợp, phun, tiễn, mùi hương".

-> Các sự vật hiện lên vừa có màu sắc vừa có trạng thái, vừa có mùi hương.

=> Các sự vật gần gũi, giản dị qua cách phối hợp đường nét, màu sắc cùng các động từ mạnh của tác giả đã vẽ lên một bức tranh căng tràn sự sống, thể hiện tâm hồn tinh tế, nhạy cảm, yêu thiên nhiên.

+ Bức tranh cuộc sống con người (2 câu thơ tiếp theo):

- Những từ Hán Việt như ngư phủ, cầm ve, tịch dương kết hợp nhuần nhuyễn với những từ thuần Việt tạo nên vẻ đẹp vừa mộc mạc, bình dị, vừa trang trọng tao nhã.
- Cuộc sống được cảm nhận bằng âm thanh: Âm thanh "lao xao" từ chợ cá, tiếng ve râm râm mỗi độ hè về.

-> Sử dụng từ láy tượng thanh "lao xao" và "dắng dỏi" kết hợp với nghệ thuật đảo cấu trúc câu nhằm nhấn mạnh những âm thanh bao trùm làng quê.

=> Cuộc sống ồn ào, tràn đầy âm thanh và sức sống của con người nơi đây. Tâm hồn lạc quan, yêu thiên nhiên, yêu cuộc sống của Nguyễn Trãi.

- Phân tích 2 câu thơ cuối: Về đẹp tâm hồn thi nhân qua tâm sự và ước nguyện:

+ “Dẽ” là từ cổ nghĩa là lẽ, lẽ ra.

+ "Ngu cầm": Điển tích, điển cố kể về hai vị vua nổi tiếng là vua Nghiêu và vua Thuấn - những ông vua nhân từ đem lại cuộc sống hưng thịnh, thái bình, ấm no, hạnh phúc cho nhân dân. Mỗi ngày, vua thường đem đàn khúc Nam Phong ca ngợi cảnh thái bình thịnh trị.

-> Ước nguyện của Nguyễn Trãi: Ước có cây đàn ngọ ca khung cảnh thiên nhiên tươi đẹp và cuộc sống thanh bình nơi quê hương; ước nguyện lớn nhất là đất nước yên bình, nhân dân ấm no, hạnh phúc.

=> Tấm lòng của nhà thơ: Dù sống trong cảnh thanh nhàn nhưng Nguyễn Trãi vẫn nặng lòng với dân với nước, luôn ước mơ, khát khao về cuộc sống no đủ, ấm áp sung túc không chỉ trên quê hương ông mà còn trải khắp đất nước.

c. Kết bài: Khái quát giá trị nội dung và nghệ thuật của bài thơ:

- Nội dung: Về đẹp của bức tranh thiên nhiên ngày hè; tâm hồn chan chứa tình yêu thiên nhiên, yêu đời, yêu nhân dân, đất nước tha thiết của tác giả.

- Nghệ thuật: Giọng điệu trữ tình, sâu lắng, bút pháp tả sinh động; thể thơ sáng tạo thất ngôn xen lục ngôn; ngôn ngữ thơ phong phú, đa dạng vừa có lớp từ Hán Việt; sử dụng các điển tích, điển cố.

2. Phân tích bài thơ "Cảnh ngày hè" của Nguyễn Trãi

Nhắc đến những nhà thơ có lòng yêu nước, thương dân nồng nàn thì phải nhắc đến tác giả Nguyễn Trãi. Nguyễn Trãi (1380 – 1442), vị anh hùng dân tộc, "tấm lòng sáng tựa sao Khuê" (lời vua Lê Thánh Tông) dù trong bất kì hoàn cảnh nào cũng không nguôi tâm nguyện hướng về dân về nước. Ngay cả khi bị nghi kị, phải lui về quê ngoại Côn Sơn, ông vẫn bộc bạch nỗi lòng tha thiết cháy bỏng trong cuộc sống tưởng như chỉ biết vui vầy cùng mây núi cỏ cây. Nỗi lòng ấy bộc lộ rõ nét trong chùm thơ 61 bài Bảo kính cảnh giới. Đặc biệt, bài thơ số 43 chan chứa bao khát vọng hướng đến cuộc đời, nhân dân.

Tác giả đã thể hiện tình cảm với nước, với dân trong bài thơ "Cảnh ngày hè". Bài thơ "Cảnh ngày hè" được trích trong tập thơ "Bảo kính cảnh giới" (Gương báu răn mình) lấy những bài học từ thiên nhiên vĩ đại để nhà thơ soi chiếu lòng mình. Ta không chỉ gặp tấm lòng yêu thiên nhiên của một nghệ sĩ lớn mà còn thấu hiểu tâm sự của người anh hùng luôn canh cánh bên lòng nỗi niềm "ưu quốc ái dân". Suy ngẫm và cảm xúc của nhà thơ giúp chúng ta hình dung một nhân cách lớn. Cuộc sống của vị quan ở ẩn thật thanh bình, yên ả, không xô bồ. Ông đã mở đầu bài thơ một cách nhẹ nhàng và êm đềm nhất:

"Rồi hóng mát thuở ngày trường"

Câu thơ trên đã gợi lên được phong thái và cuộc sống bình dị của Nguyễn Trãi nơi vùng quê thanh bình. Rồi xa chốn quan trường nhiều đấu tranh, bất công, ông lựa chọn cho mình một con đường riêng, xa lánh việc quân, gần gũi và chan hòa với thiên nhiên. Thời gian không được nhắc đến nhưng người đọc sẽ nhận ra đó là mùa hè. Tuy câu thơ không vướng bận lo âu nhưng chắc hẳn người đọc vẫn nhận ra được tâm sự của tác giả. Dù không bận việc nước, việc quân nhưng trong lòng ông còn nhiều tâm sự chưa giải bày.

"Hoè lục đùn đùn tán rợp giương

Thạch lựu hiên còn phun thức đỏ

Hồng liên trì đã tiễn mùi hương"

Ba câu thơ đem lại một bức tranh thiên nhiên nhiều màu sắc, cùng những hình ảnh đặc trưng của không gian mùa hè. Trước hết, đó là hồ nước lục như một chiếc lồng khổng lồ bao trùm lên cảnh vật, tạo cảm giác về một không gian xanh. Cái nhìn thiên nhiên của Nguyễn Trãi luôn có sức bao quát, vừa gợi sức sống của không gian trong động từ "đùn đùn" vừa gợi cảm giác phóng khoáng trong một chữ "rợp". Tầm nhìn trải từ gần ra xa, theo quy luật đăng đối ở hai câu tả thực, khéo léo đan cài sắc đỏ của thạch lựu trước hiên nhà cùng sắc hồng của ao sen. Câu trên tả sắc, câu dưới gợi hương. Thiên nhiên ấy cũng chứa chan bao cảm xúc, lúc dịu nhẹ lan tỏa lúc bùng bùng phun trào. Để rồi cuối cùng đọng lại cảm giác man mác tiếc nhớ làn hương thanh thoát của sen hồng lúc cuối hè. Phải là một người có tâm hồn tinh tế mới cùng một lúc diễn tả được nhiều cảm giác trong chỉ vài ba câu thơ cô đọng. Giữa khung cảnh thiên nhiên ấy, nhà thơ dường như cũng ngó ngoài bao nỗi niềm bực dọc, để lòng mình hòa cùng thiên nhiên đầy sức sống.

Bức tranh cảnh ngày hè đã trở nên sinh động hơn, đặc sắc hơn với âm thanh và mùi vị. Mặc dù khung cảnh mà tác giả miêu tả là cuối ngày, khi mặt trời lặn nhưng mọi vật vẫn tràn đầy sức sống với những từ ngữ "đùn đùn", "giương", "phun", "tiễn", "lao xao", "dắng dỏi". Những từ ngữ đó cũng góp phần thể hiện những điều trong lòng tác giả - ước mong được cống hiến cho nhân dân, cho đất nước. Nhiệt huyết đó như muốn phun ra, trào ra và lan tỏa đi khắp nơi. Trong sáu câu thơ này, tác giả đã thay đổi, không đi theo tính quy phạm của văn học phong kiến nữa. Ông miêu tả cảnh ngày hè với những sự vật vô cùng gần gũi với cuộc sống hằng ngày.

"Lao xao chợ cá làng ngư phủ
Dắng dỏi cầm ve lầu tịch dương"

Với cú pháp đảo trật tự cú pháp, từ láy "lao xao" được đảo lên đầu câu đã khiến cho chúng ta cảm nhận rất rõ sự tấp tập, nhộn nhịp của khung cảnh chợ làng quê nơi ông đang sống. Bởi rằng "Chợ" luôn gợi lên sự an bình, thịnh vượng, khi chợ còn đông nghĩa là đất nước ấm no hạnh phúc, khi chợ tàn đồng nghĩa với thời kỳ suy thoái của đất nước. Như vậy, dù ở quê nhà thì Nguyễn Trãi vẫn luôn mong cho đất nước luôn bình an, ấm no hạnh phúc. Hai câu cuối của bài thơ chính là nguyện vọng, là ý tưởng mà cả cuộc đời Nguyễn Trãi ấp ủ và mong ngóng:

"Để có Ngu cầm đàn một tiếng
Dân giàu đủ khắp đòi phương"

Tác giả đã lấy điển tích điển cố thời vua Nghiêu, vua Thuấn cai trị đất nước luôn thái bình thịnh trị. Thời đó, vua Thuấn có một khúc đàn "Nam Phong" với giọng điệu sôi nổi, gợi cảm giác bình dị, ấm êm. Bởi vậy Nguyễn Trãi muốn mượn tiếng đàn đó để có thể nguyện cầu cho cuộc sống của nhân dân luôn chan hòa, an lành và hạnh phúc nhất. Nguyện vọng "Dân giàu đủ" của Nguyễn Trãi thực sự đáng quý, đáng trân trọng.

Bài thơ "Cảnh ngày hè" tái hiện một bức tranh thiên nhiên tươi đẹp cùng tấm lòng yêu thiên nhiên, đất nước của nhà thơ. Như vậy qua bài thơ "Cảnh ngày hè" Nguyễn Trãi đã vẽ lên một bức tranh ngày hè sôi động, nhiều màu sắc, đồng thời qua đó thấp thoáng bóng dáng một người luôn nghĩ cho nước cho dân. Bài thơ để lại cho người đọc những ấn tượng sâu lắng nhất về cuộc sống và tâm tư đáng trân trọng của ông.

3. Viết đoạn văn ngắn nêu cảm nhận về bài thơ "Cảnh ngày hè" của Nguyễn Trãi

Nhắc đến Nguyễn Trãi ai cũng có thái độ trân trọng, yêu mến nhà thơ. Ông là người có lòng yêu nước, thương dân vô bờ bến. Cuộc đời ông luôn đau đáu làm thế nào để giúp nước, giúp dân. Bài thơ này đã làm rõ nỗi niềm tâm sự của Nguyễn Trãi trong thời gian ở Côn Sơn với tấm lòng yêu nước thương dân vẫn ngày đêm "cuồn cuộn nước triều Đông". Ông yêu

thiên nhiên cây cỏ say đắm. Và có lẽ chính thiên nhiên đã cứu Nguyễn Trãi thoát khỏi những phút giây bi quan của cuộc đời mình. Dù sống với cuộc sống thiên nhiên nhưng Ưc Trai vẫn canh cánh “một tác lòng ưu ái cũ”. Nguyễn Trãi vẫn không quên lí tưởng nhân dân, lí tưởng nhân nghĩa, lí tưởng: mong cho thôn cùng xóm vắng không có một tiếng oán than, đau sầu. Bài thơ "Cảnh ngày hè" đặc sắc về cả nội dung và nghệ thuật. Qua đó, ta thấy được vẻ đẹp tâm hồn của Nguyễn Trãi. Ông là người yêu thiên nhiên, yêu quê hương đất nước. Nhưng trên hết, ông là một người vừa có tài, vừa có tâm bởi ông luôn lo lắng cho nhân dân, cho đất nước. Ông muốn cống hiến nhiệt huyết của mình để nhân dân hạnh phúc, ấm no, đất nước giàu mạnh. Tư tưởng của Nguyễn Trãi như một bài học gửi gắm cho thế hệ trẻ về lòng yêu nước, ước mong cống hiến cho đất nước.

www.eLib.vn